

ANDREA ROKNIĆ BEŽANIĆ – MATEA PLIŠIĆ

ULOGA VATROSLAVA CIHLARA U ŠTRAJKU UČENIKA BAKARSKE NAUTIČKE ŠKOLE 1912. GODINE

Andrea Roknić Bežanić
Filozofski fakultet u Rijeci
Sveučilišna avenija 4
HR 51000 Rijeka
aroknic@ffri.uniri.hr

UDK: 929CIHLAR, V.
94(497.5Bakar)
Izvorni znanstveni članak
Ur.: 2023-07-21

Matea Plišić
Ćikovići 48
HR 51215 Kastav
plisic.matea99@gmail.com

U radu autorice preispituju djelovanje i angažman Vatroslava Cihlara, koji je tijekom *đачkog štrajka* 1912. godine bio učenik Nautičke škole u Bakru. Rad posebno želi sagledati njegovu ulogu u borbi protiv politike tadašnjeg bana Slavka Cuvaja. Učenički štrajk stavljen je u povijesni kontekst te se uvidom u sačuvanu arhivsku i periodičku građu analiziraju zbivanja vezana uz te događaje na lokalnoj razini, njegov tijek i posljedice koje su sudionici (učenici), a time i Vatroslav Cihlar osjetili nakon njegova završetka.

Ključne riječi: Bakar, Nautička škola, 1912. godina, *đачki štrajk*, Vatroslav Cihlar

Uvod

Tema rada potaknuta je nedavnim obilježavanjem 110. godišnjice velikog učeničkog štrajka (u historiografiji najčešće nazivanog *đачkim*) koji se dogodio tijekom ožujka 1912. godine. Cilj je bio preispitati ulogu i djelovanje učenika Nautičke škole u Bakru u tim događajima snažnog nacionalnog protuaustrijskog pokreta koji je zahvatio omladinu, studente i srednjoškolce diljem Banske Hrvatske.

Istraživanje je temeljeno na analizi izvorne građe, periodici, odnosno tiskovinama toga razdoblja, ali i na arhivskoj građi iz dvaju fondova Državnog arhiva u Rijeci: fonda *Gradsko poglavarstvo Bakar 1468. – 1941.* i *Osobnog fonda Vatroslav-Slavko Cihlar*. Iako je na području historiografije dosad objavljeno nekoliko značajnijih priloga o *đачkom štrajku* 1912. godine, o tim

događajima u Bakru postoji tek usputni spomen. Stoga je želja autorica prikazati zbivanja na lokalnoj razini i staviti ih u širi povijesni kontekst te osvijetliti ulogu bakarskih učenika kao napredne revolucionarne omladine i nove radikalne snage u tadašnjem hrvatskom društvu.

Uoči Prvog svjetskog rata

Da bismo razumjeli učeničke prosvjede i štrajk u proljeće 1912. godine, moramo promotriti povijesni kontekst, a to je vrijeme uoči Prvog svjetskog rata. To je razdoblje u znaku ozbiljne društvene i političke krize što je dovelo do radikalizacije režimske politike i niza turbulentnih događaja. Austrijski dio je vodio politiku *Drang nach Osten* čije je ishodište bila Bosna i Hercegovina, a mađarsku politiku s početka 20. stoljeća obilježili su društveni i nacionalni problemi s nemađarskim narodima.¹ U takvoj političkoj i društvenoj krizi javlja se veći broj stranaka koje u svojim programima zastupaju hrvatske narodne/nacionalne interese, a neke od njih žele i istupanje iz Monarhije. Većina ih rješenje vidi u stvaranju nove države Južnih Slavena. U Zagrebu su se primjerice sredinom siječnja 1912. godine okupili i predstavnici Stranke prava i uputili memorandum Beču u kojem su zatražili uređenje "hrvatskog pitanja" i jasnije određenje položaja hrvatskih zemalja unutar Austro-Ugarske Monarhije.² Tadašnji ban Nikola Tomašić nakon dvije godine banovanja i neuspjeha na izborima podnio je ostavku 20./21. siječnja 1912. godine, a novim je banom postao hrvatski političar Slavko Cuvaj. Raspuštanje Sabora krajem siječnja 1912. godine, represija i progon oporbe doveli su do privremenog povezivanja oporbenih stranaka Hrvatsko-srpske koalicije i ujedinjene Stranke prava. Ubrzo se pokazalo kako je Cuvajev dolazak i njegova mađaronska politika za posljedicu imala veliki otpor, nezadovoljstvo i revolt kod svih društvenih struktura, što je osobito postalo izraženo među mladima te je dovelo do političkih demonstracija u brojnim hrvatskim gradovima, ali i u Bosni i Hercegovini. Tako je već u veljači došlo do prvih prosvjeda protiv takve centralističke i apsolutističke vlasti u Bansknoj Hrvatskoj. Prva je reagirala zagrebačka napredna omladina. Zagrebački studenti su tako organizirali prosvjednu Skupštinu na Sveučilištu što je zbog sukoba s policijom dovelo do niza novih demonstracija. Bio je to početak nemira koji će se nastaviti i u drugim gradovima tijekom narednih mjeseci. Govor mladih studenata bio je neposredan i jasan pa ne čudi da su ga prihvatili velikim dijelom i srednjoškolci. Tako su studente u narednim

¹ D. DUKOVSKI, 2012.

² *Povijest Hrvata*, 2005, 565.

danima na vrhuncu nezadovoljstva zapravo zamijenili brojni učenici gimnazija i ostalih hrvatskih srednjih škola³ te su širom Banske Hrvatske organizirane antirežimske demonstracije i štrajkovi.

Na inicijativu i poticaj Hrvatsko-srpske koalicije poslani su studentski predstavnici i omladina i na područje Dalmacije i u Bosnu i Hercegovinu kako bi utjecali na omladinu i u tim krajevima Monarhije. Cilj je bio stvoriti snažan politički pritisak na vladajuće strukture na svim razinama i sa svih strana. Hrvatsko-srpska koalicija je u buntovnoj omladini vidjela alat pomoću kojeg su mogli ostvariti pritisak na bana S. Cuvaja i izboriti nove izbore. Tako su i u Sarajevu sredinom veljače iz solidarnosti prema zagrebačkim studentima izbile demonstracije protiv centralističke politike i općeg nezadovoljstva političkim prilikama. U prosvjedima su sudjelovali i srpski studenti, što je dovelo do zbližavanja hrvatske i srpske omladine. No, policija je, sa željom da štrajk što brže umiri i priguši, u intervenciji 18. veljače u Sarajevu ranila srednjoškolca Saliha S(Š)ahinaginića koji je od posljedica ranjavanja preminuo, a sam događaj postao je simbolom borbe tadašnje omladine za slobodu.⁴ Upravo je taj događaj označio masovno širenje omladinskih prosvjeda i demonstracija.

Tako su, primjerice, učenici Kraljevske velike gimnazije iz Osijeka potaknuti tim događajem te iskazujući solidarnost s preminulim sarajevskim učenikom održali političke demonstracije,⁵ a slične manifestacije podrške i solidarnosti uslijedile su i u drugim hrvatskim gradovima. O nezadovoljstvu i nemirima omladine izvještavao je onodobni tisak *Jutarnji list*, *Narodna obrana*, *Riečki Novi list* i brojni drugi. Iz objavljenih članaka vidljiva je podrška i poticaj za nastavak prosvjeda koje su mnoge tadašnje tiskovine afirmativnim pisanjem davale srednjoškolicima i ostaloj omladini. Tako primjerice *Riečki Novi list* u broju od 1. ožujka 1912. godine donosi članak u kojem navodi kako je "jugoslavenska radikalna napredna omladina" iz Zadra uputila sarajevskoj omladini brzojav u kojem pozdravljaju njihovo djelovanje i borbu "za bolju budućnost".⁶ Isti broj piše i o štrajku gimnazijalaca u Karlovcu gdje između ostaloga navodi kako su se kao odgovor na smrt sarajevskog srednjoškolca karlovački gimnazijalci okupili pred školskom zgradom pjevajući rodoljubne pjesme i uzvikujući: "Slava Sahinaginiću!"⁷

³ S. FILIPOVIĆ, 2017, 224.

⁴ S. FILIPOVIĆ, 2017, 243–256.

⁵ Ibid.

⁶ *Riečki Novi list*, 1. 3. 1912., 2.

⁷ Ibid.

Na tom valu nezadovoljstva te općih srednjoškolskih demonstracija i prosvjeda našla se i omladina Hrvatskog primorja. Ubrzo su uslijedila učenička okupljanja i demonstracije i u tim krajevima. Prvi s prosvjedima na lokalnoj razini započinju sušački gimnazijalci i učenici Više trgovačke škole koja je djelovala pri Kraljevskoj realnoj gimnaziji na Sušaku. Oni 3. ožujka organiziraju manifestaciju nezadovoljstva. No, žandari i policija, po nalogu kotarskih vlasti, vrlo su se oštro obračunali sa prosvjednicima, srednjoškolcima, a nekoliko njih (ukupno 9 učenika) završilo je u pritvoru i s prijavom vladi i gimnazijskom ravnateljstvu. Iako su srednjoškolci 10. ožujka planirali donijeti odluku o povratku u škole, to se ipak nije dogodilo jer su pojedini od njih bili uhićeni te pod istragama i kaznama.⁸ Iako su bili pušteni iz pritvora, vlasti nisu htjele udovoljiti zahtjevima ostalih srednjoškolaca da se iste oslobodi istrage i mogućih kazni. Takva napeta situacija dovela je do općeg, generalnog *đaćkog štrajka* koji je započeo 13. ožujka 1912. godine.

Sa sušačkim su se đacima među prvima solidarizirali upravo učenici bakarske Nautike, a općem štrajku su se priključili i ostali srednjoškolci diljem Banske Hrvatske.

Kratki historijat Nautičke škole u Bakru

Zbog jasnijeg razumijevanja angažmana i značajne uloge učenika Nautičke škole u Bakru u *đaćkom štrajku* iz ožujka 1912. godine ovdje donosimo kratki historijat vrlo bogate obrazovno-odgojne povijesti jedne od najstarijih strukovnih škola u Hrvatskoj.

Stari grad Bakar nalazi se u Bakarskom zaljevu i tijekom svoje duge povijesti razvio se u lučki i pomorski grad. Uz trgovačke veze, posebice sa zaleđem, njegovi su mještani bili velikim dijelom okrenuti moru. Većinu pomoraca Banske Hrvatske davao je upravo bakarski kraj. Brojni od njih bili su i sami vlasnici brodova, istovremeno i kapetani, ali i trgovci i mornari. Možemo kazati kako Bakar ima dugu i bogatu pomorsku prošlost. Carica Marija Terezija je 1778. godine Bakar proglasila pomorskom lukom, a odmah zatim i slobodnom lukom. Godinu kasnije, grad Bakar dobiva status slobodnog kraljevskog grada s municipalnom samoupravom i statutom. Grad je tada imao i razvijenu trgovačku mornaricu. Početkom 19. st. Bakar je bio najveći grad po broju stanovnika, a sve do druge polovice 19. st. imao je pozitivan ekonomski i pomorsko-trgovački razvoj. U gradu je cvala trgovina i brodogradnja, ali je sklapanjem Nagodbe i izgradnjom željeznice 1873. godine do Rijeke gotovo posve propala. No,

⁸ Ibid.

zbog Nautičke škole Bakar je uspješno zadržao važnu ulogu jednog od najjačih pomorskih žarišta na Jadranu.⁹

Već su se od 18. stoljeća u Bakru održavala podučavanja mladih naraštaja pomoraca iz osnove nautike koje su držali privatni učitelji, najčešće tadašnji bakarski kapetani. Od 1827. do 1842. godine u vlastitoj je školi đake o pomorskim vještinama podučavao svećenik Pavao Viviani. No, odlaskom Vivijanija iz Bakra na službu u Kraljevicu prestala je djelovati njegova privatna škola. Iste godine Bakrani su tražili da se osnuje nova, državna Nautička škola što se i ostvarilo 1848. godine. Škola je započela s nastavom 5. rujna 1849. godine. U prvim godinama djelovanja škole neki od istaknutijih djelatnika bili su: Nikola Vakanović, dr. Andrija Leonard Medanić, Ivan Dominik Komandić i dr. Ubrzo je u duhu bečke centralističke i germanističke politike Ministarstvo za bogoštovlje i nastavu u Beču 14. srpnja 1854. godine odlučilo da Nautička škola u Bakru više nije državna. Bakrane, odnosno gradski Magistrat takva odluka nije obeshrabrila te su odlučili sami financirati nastavak djelovanja i rada škole. No, uspjeli su u tome svega dvije godine. Tako škola prestaje s radom 1856. godine. Braća Mate i Gašpar Žuvičić te kapetan Jakov Marochino u tom periodu drže privatne tečajeve koji su se pohađali jer nije bilo nikakvog institucionalnog obrazovanja pomoraca. Nakon mnogobrojnih traženja da se u Bakru ponovno osnuje državna nautička škola u tom je naumu uspio dr. Pavle Battagliarini.¹⁰ Na poticaj grada Bakra, tražio je 6. srpnja 1870. godine osnivanje škole, a što je Zemaljska vlada i potvrdila 10. studenoga 1871. godine. Škola je i dalje djelovala kao dvogodišnja te je smještena u novu zgradu - *Špital*, u kojoj je ostala sve do 1884. godine. Ubrzo se u školi prešlo na trogodišnje školovanje za kojim je slijedilo i četverogodišnje. Velikim i izdašnim donacijama predstojnika za bogoštovlje i nastavu, gradonačelnika i uz pomoć Zemaljske vlade izgrađena je bila i nova školska zgrada. Školskom godinom 1884./85. započela je nastava u toj zgradi. Bakarska škola imala je od 1894. godine i svoj vlastiti školski brod kao jedini nautički brod u cijeloj Austro-Ugarskoj Monarhiji. Bilo je to od velike važnosti za budući procvat i napredak bakarske Nautičke škole. Zemaljska vlada je iste godine dozvolila da školu pohađaju i djevojke jer u Bakru i okolici nije bilo druge srednje škole. No, ograničeno im je bilo to što su mogle pohađati samo pripravne i prva dva nautička razreda. Do novog preustroja škole došlo je krajem stoljeća, 1899./1900. godine kada je škola postala sedmo-razredna.

⁹ V. CIHLAR, 1954, 662–663; Monografija *125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru 1849. – 1974.*, 1974.; M. MARINOVIĆ, 2009.

¹⁰ Bio je gradski odvjetnik. Vidi: *125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru 1849. – 1974.*, 1974, 15–22.

Nova moderna zgrada škole podignuta je 1903. godine u kraju zvanom *Mešćica*. Početkom 20. st. svojim nastavnicima i uspjesima bakarska pomorska škola bila jedna od najboljih nautičkih zavoda na čitavom Jadranu. Škola je rang Akademije, koji su joj Mađari dodijelili u Rijeci, stekla 1917. godine.¹¹

Bakarska (Kraljevska) Nautička škola tih je godina bila značajno pomorsko-prosvjetno središte, ali i jedno od snažnijih narodnih/nacionalnih žarišta u Austro-Ugarskoj Monarhiji. To ne mora čuditi s obzirom na to da su grad Bakar i škola bili poznati po svojem uspješnom društveno-kulturnom radu i djelovanju te borbama za očuvanje nacionalnog identiteta i u ranijim godinama, a aktivnosti omladine i njihovi javni istupi i ranije su bili uočeni.

Bakarski nautičari u đlačkom štrajku i Vatroslav Cihlar

Iako je arhivska građa o štrajku učenika bakarske Nautičke škole vrlo oskudna, pokušat ćemo prikazati i analizirati slijed navedenih događaja na temelju sačuvane arhivske građe, prije svega *Osobnog fonda Vatroslava Cihlara* koji se nalazi u Državnom arhivu u Rijeci te *Izješća iz Kraljevske nautičke škole u Bakru*. Pored toga analizu temeljimo i na periodičkoj građi, člancima objavljenim u tadašnjim novinama koje su posvetile pozornost tim događajima.

Pod djelovanjem snažnog nacionalnog protuaustrijskog i protumađarskog pokreta koji je zahvatio gotovo sve strukture tadašnjeg hrvatskog društva te podrške, prije svega sušačkim učenicima, demonstracije i štrajk su organizirali i učenici bakarske Nautičke škole, a kao osobito aktivan i vrlo angažirani sudionik u tim previranjima istaknuo se tadašnji učenik škole Vatroslav Slavko Cihlar, kasnije istaknuti hrvatski novinar, publicist, esejist i književnik.

Buntovan mladenački duh, prkos i moderna, "napredna" promišljanja - karakteristike su koje su pratile i tadašnje bakarske učenike, što nije čudno uzmemo li u obzir ranije spomenutu tradiciju i ugled koju su grad Bakar i Nautička škola baštinili. Učenici su i ranije, u godinama prije samog *đlačkog štrajka*, često znali pokazivati progresivna promišljanja i stavove. Tako su bili aktivni i u događajima, odnosno prosvjedima 1903. godine u vrijeme narodnog pokreta u Banskoj Hrvatskoj. Poznato nam je da su se te demonstracije odvijale u Bakru krajem svibnja te kako je u njima sudjelovalo oko 200 Bakrana, kojima su se pridružili i mladi i djeca. Demonstranti su tada pjevali hrvatsku himnu i ostale rodoljubne hrvatske pjesme te su uzvikivali parole protiv bana i mađarske vlasti. Glavno redarstvo u Bakru tom je prilikom, u nastojanju smirivanja situacije,

¹¹ Tijekom svoje duge prošlosti i 160 godina djelovanja škola je čak devet puta mijenjala ime, a od 1993. godine nosi naziv *Pomorska škola Bakar*.

zaplijenilo *Riečki Novi list* od 2. lipnja 1903. godine gdje je uvodni članak dao Frano Supilo koji je upravo svojim angažiranim izjavama imao veliki utjecaj i na tadašnju bakarsku omladinu.¹² Nekoliko godina kasnije, 1909. godine bakarski učenici ponovno prosvjeduju. Tada je izbila pobuna na školskom brodu "Vila Velebita"¹³, navodno zbog nezadovoljstva učenika objedom koji im je bio podijeljen. Zbog tih je događaja škola jednom učeniku zaprijetila isključenjem, ali su ga kolege spasile štrajkom, u koji se pak umiješala i Zemaljska vlada, a o svemu su izvijestile *Narodne novine*.¹⁴ Ovakvo pokazivanje buntovnosti i borbenog duha bakarskih nautičara nastavilo se i sljedećih godina, ali više ne kao izraz samo mladenačkog inata već kao ozbiljno, organizirano i aktivno sudjelovanje u tada suvremenim, prijepornim političkim događajima.¹⁵ Tako su učenici škole i pred Prvi svjetski rat nastavili biti vrlo angažirani. 1910. godine, po uzoru na omladinu iz drugih krajeva Banske Hrvatske i u Bakru mladi osnivaju Klub političko-prosvjetnog karaktera s čitaonicom. No, Klub je započeo s radom bez dozvole i odobrenja središnje vlasti što je rezultiralo policijskom intervencijom prilikom održavanja jednog od njihovih okupljanja i raspuštanjem Kluba.¹⁶

To ih nije obeshrabrilo. Tako su već iduće godine bakarski nautičari pokrenuli i vlastiti list znakovitog imena *Novi život*. Prvi broj lista izašao je 29. svibnja 1911. godine, bio je napisan rukom i imao je 20 stranica. Nakon ovog objavljena su još svega tri broja.¹⁷ Jedan od glavnih osoba zaduženih za list bio je tadašnji učenik Nautičke škole u Bakru Marko Kurtini (Curtini) (1891. – 1972.).¹⁸ Iako objavljivanje školskog lista i nije bila novost, posebnost bakarskog lista je u tome što je to bio jedan od prvih pomorskih časopisa u Banskoj Hrvatskoj. Iz njegova sadržaja bilo je vidljivo da list nije imao uobičajene pjesničke i

¹² HR-DARI-21, Gradsko poglavarstvo Bakar 1468. – 1941., br. 1655, O demonstraciji protiv vlade i bana od 22. V. 1903.

¹³ Škola je još 1894. godine dobila prvi školski brod "Margitu", a 1907./1908. godine izgrađen je novi školski brod "Vila Velebita".

¹⁴ A. CUVAJ, 1913, 228.

¹⁵ 125. obljetnica pomorskog školstva u Bakru 1849. – 1974., 1974, 39.

¹⁶ V. ANTIĆ, 1973, 467.

¹⁷ Postoje nejasnoće oko određivanja točnog broja objavljenih primjeraka. Dok Kurtini navodi da su objavljena ukupno četiri broja, Vjekoslav Maštrović, a i sam Vatroslav Cihlar, navodi u svojim studijama da su objavljena svega dva broja ovoga učeničkog lista. (Usp. V. ANTIĆ, 1973, 467)

¹⁸ O Kurtiniju se ne zna mnogo, ali je poznato da je bio istaknuti pomorac koji je djelovao u Bakru, Dubrovniku i Beogradu. Uz ime mu se navodi titula pomorskog kapetana što govori da je duže plovio i došao do čina zapovjednika broda. Pored pomorstva bavio se i pisanjem (pisao je za časopis *Naše more*). Usp. M. KURTINI, 1970, 191–193; I. ŠIŠEVIĆ, 1970, 139.

prozne učeničke radove, već je tematski bio posvećen isključivo pomorstvu. Iz objavljenih članaka manifestirala se učenička zrelost i ozbiljnost u pristupu i obradi navedenih tema. Nakon što je list prestao izlaziti u Bakru, nastavio se tiskati od 1912. godine u Rijeci kao list Saveza hrvatsko-srpske napredne omladine, a to riječko izdanje *Novog života* uređivao je Antun Barac,¹⁹ tada učenik VII. razreda sušačke gimnazije. Da su bakarski nautičari nastavili biti aktivni i kasnije u djelovanju Saveza hrvatsko-srpske napredne omladine govori i činjenica da je M. Kurtini bio izabran za tajnika spomenutog Saveza.²⁰

U kontekstu događaja koji su uslijedili značajno je ovdje navesti posebnosti već spomenutog sadržaja tih nekoliko tiskanih brojeva bakarskog školskog lista. U listu su se obrađivale uglavnom stručne pomorske teme i problemi, a nije izostalo angažirano pisanje mladih o aktualnim političkim i socijalnim problemima koji su ponovno bili vezani uz pomorstvo, ali s nacionalnog aspekta. Tako su učenici pisali o potrebi izgradnje "nacionalnog pomorstva".²¹ U listu kao ogledalu nacionalnih ideja progovaraju i vrlo kritički se osvrću prema "aspiracijama tuđinaca" na hrvatsku obalu, ali govore i o teškom socijalnom i ekonomskom stanju hrvatskih pomoraca.²² Već se i u odabiru naslova objavljenih članaka ("Naše prilike", "Na more", "Prosvjetom slobodi" i dr.) prepoznaje određena doraslost trenutku bakarskih učenika te njihova spremnost na kritiku tadašnje društveno-političke stvarnosti, ali i oštar i polemičan diskurs protiv strane vlasti u tadašnjoj Hrvatskoj. Bila je to nova generacija mladih koja je svoje napredne ideje promovirala tiskanjem đačkih listova na taj način jačajući ideološku platformu, a jasno je da su toj struji pripadali i bakarski nautičari.

U prvome broju lista uz uvod su objavljena i tri priloga od kojih je prilog "Prosvjetom slobodi" napisao suradnik lista V. Cihlar, tada učenik III. razreda bakarske škole. Zanimljivo je kako je navedeni prilog objavio pod pseudonimom "Ognjeslav". U njemu se V. Cihlar na kritički način osvrće na pitanje prosvjete.

¹⁹ Antun Barac bio je hrvatski književni povjesničar i kritičar (Kamenjak kraj Crikvenice, 20. 8. 1894. – Zagreb, 1. 11. 1955.). Diplomirao je na Filozofskom fakultetu (jugoslavenske književnosti, njemački, filozofija) u Zagrebu 1917. Doktorirao je 1918. tezom o V. Nazoru. Bio je srednjoškolski profesor na Sušaku i u Zagrebu, a od 1930. profesor na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1947. bio je redoviti član Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti. Bio je član redakcije časopisa *Jugoslavenska njiva* (1926.), urednik časopisa *Mladost* (1925. – 1933.), uređivač mnogih znanstvenih edicija i antologija, a s V. Nazorom pisao je i srednjoškolske udžbenike. Vidi: *Hrvatska enciklopedija*, URL: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5796> (2023-10-27)

²⁰ V. ANTIĆ, 1973, 467–483.

²¹ V. CIHLAR, 1954, 662–663.

²² V. ANTIĆ, 1973, 467–483.

Smatra kako su upravo učenici oni koji u svojim sredinama trebaju širiti tzv. "pučku naobrazbu". Između ostaloga istaknuo je kako su učenici bliski narodu i kako bi trebali popularnim predavanjima i osnivanjima pučkih knjižnica popularizirati znanost u svojim sredinama. Osim ovog članka pod istim pseudonimom V. Cihlar je pisao i kasnije za riječki *Novi život* prilog "Žene u redovima napredne omladine". U tom prilogu V. Cihlar ističe kako žena, majka odgaja nove naraštaje djece te kako bi ona trebala biti "napredna". Tako između ostaloga navodi: "Odgoj naše djece, 'uzdanice naroda' povjeren je vama, pa vi kao majke odgajati ćete prema svojim modernim nazorima i moderne ljude, napredne i jake. Naprijed za naprednu ženu!"²³ Zanimljivo je kako je ovaj Cihlarov tekst osvrtno i reakcija na sličan tekst koji je objavio Jure Ćurin u prvom broju zagrebačkog lista *Val: glasilo hrvatske i srpske napredne omladine*, pod naslovom "Za naprednu ženu".²⁴ U sličnom tonu, zrelo i sugestivno, naklonjen i usmjeren revolucionarnoj omladini, Cihlar je objavio više članaka i eseja u omladinskom listu *Vihor*, ali i drugdje. Jasno je da su upravo tadašnji revolucionarni omladinski listovi imali veliki utjecaj na njegovo kritičko pisanje i borbeni i polemičan narativ, ali i na angažiran društveno-politički rad u navedenom razdoblju.

Živa aktivnost mladog nautičara, pored novinarskog rada, bila je vidljiva i u drugim oblicima njegova javnog djelovanja. Tako se V. Cihlar u tom razdoblju istaknuo i u osnivanju pučke knjižnice u Kraljevici te Hrvatske čitaonice "August Šenoa". Osobito je aktivan bio u kulturnom radu upravo u Kraljevici, rodnom mjestu svoje majke, gdje je sudjelovao u organizaciji nekolicine predstava i koncerata.²⁵ Organizirao je i održavao pučke tečajeve opismenjavanja po selima Vinodola zajedno s A. Barcem. Upravo je to prijateljstvo, koje je postojalo između A. Barca, jednog od ideologa i najeksponiranijih sudionika štrajka učenika u gimnaziji na Sušaku i V. Cihlara bilo odlučujuće za njegov eksponirani angažman u prosvjedima i demonstracijama učenika bakarske škole. Poznato nam je kako se politička simpatija V. Cihlara prema A. Barcu javila još u rano proljeće 1912. godine kada je Cihlar slušao njegov govor u velikoj dvorani sušačke gimnazije. Tada je odlučeno da se omladinski pokret, kome je, kako sam V. Cihlar navodi, prvo žarište i bilo upravo u Sušaku i Bakru proširi na čitavu Bansku Hrvatsku, ali i na ostale slavenske zemlje u Austro-Ugarskoj Monarhiji.²⁶

Da je antirežimska klima bila dovoljno jaka i zrela i u Bakru potvrđuju brojne navedene aktivnosti i suradnje koje su učenici bakarske Nautičke škole

²³ *Novi život*, ožujak 1912., br. 3.

²⁴ J. ĆURIN, 1912, 15.

²⁵ B. KRMPOTIĆ, 1973, 406.

²⁶ V. CIHLAR, 1961, 129.

neprekidano održavali s učenicima gimnazije na Sušaku. Stoga je bila očekivana i razumljiva njihova međusobna suradnja i potpora da se na valu prosvjeda i demonstracija koje se javljaju protiv bana i oni solidariziraju i uključe u aktualna zbivanja. Neposredni poticaj za đачka revolucionarna gibanja bio je članak pod nazivom "Štrajk" koji je A. Barac objavio prije ožujka 1912. godine.²⁷ Kao što smo već spomenuli, sušački gimnazijalci s prosvjedima započinju 3. ožujka, a gotovo odmah su im se u znak podrške spremno pridružili i učenici Nautičke škole u Bakru.²⁸

Zagrebački *Jutarnji list* 5. ožujka donosi izvješće o đачkim nemirima na Sušaku²⁹ i daje do znanja kako i bakarski učenici imaju namjeru stupiti u štrajk. Već idućega dana, 6. ožujka 1912. godine, u jutarnjim satima bakarski su nautičari održali prosvjede.³⁰ Izvor jasno navodi kako su demonstracije izgledale. Iz školske zgrade istupili su u "politički" štrajk svi viši razredi, a neki su učenici viših razreda sa sobom povel i one iz nižih, pripremljenih razreda. Okupljeni bakarski đaci otpjevali su ispred školske zgrade hrvatsku himnu "Lijepa naša domovino" te su se uputili u šetnju gradom pjevajući ostale narodne rodoljubne pjesme i budnice. Ubrzo je Gradsko redarstvo pokušalo spriječiti njihove aktivnosti te su ih dočekali sa šibama u rukama. No, to učenike nije obeshrabilo; pružili su otpor uzvikujući: "Dolje šibe, nismo psi!"³¹ Poznato nam je kako su učenički prohod ulicama Bakra također podržali i građani Bakra, koji su se ondje zatekli uzvicima: "Živili naši nautičari!" Očigledno je kako je stajalište javnosti prema ovakvom istupu učenika bilo pozitivno te su im izrazili simpatije i podršku protiv progona i politike bana S. Cuvaja. U tim su prosvjedima, kao i ostali učenici, i bakarski nautičari odali počast preminulom sarajevskom srednjoškolcu uzvikujući pred bakarskim Narodnim domom: "Živio naš mučenik đak Sahinagić!" U pokušaju da čim prije spriječi njihove daljnje aktivnosti tadašnji upravitelj Nautičkog zavoda Eugen Kavić poručio je đacima da se do 8 sati vrate u školu, što su oni odbili istaknuvši kako će se vratiti tek kada se u školu vrate i sušački gimnazijalci s kojima su se solidarizirali. Takva napeta situacija i nesmirivanje atmosfere trajalo je nekoliko narednih dana, a slijedila je i podrška riječkih i senjskih učenika.³²

²⁷ B. KRMPOTIĆ, 1973, 408.

²⁸ A. ŠTIVIĆ, 2018.

²⁹ *Jutarnji list*, 6. 3. 1912., 6.

³⁰ *Riečki Novi list*, 7. 3. 1912., 2.

³¹ Ibid.

³² B. KRMPOTIĆ, 1973, 406.

njih bio je i gimnazijalac, poslije istaknuti književnik, August Cesarec.³³ Prema kasnijim zapisima samoga V. Cihlara, njihov je zadatak bio dignuti u štrajk čitavu srednjoškolsku omladinu Banske Hrvatske, što im u narednim danima i uspijeva.³⁴

Tako je do općeg štrajka došlo 13. ožujka 1912. godine, a nemiri su se proširili u svim dijelovima Banske Hrvatske. Omladina je ustala protiv režima te su se mnogi našli na valu "naprednih" strujanja. Podršku su u narednim danima mladima pružili i istarski srednjoškolci. Pored *Riečkog Novog lista* članke o đačkim demonstracijama donosi i glasilo hrvatskog katoličkog pokreta u Istri - *Pučki prijatelj*.

Tako u broju od 20. ožujka 1912. godine list piše o održanom đačkom prosvjedu 15. ožujka u Pazinu koji su organizirali pazinski gimnazijalci. Tim su istupom, kako list navodi učenici i omladina Istre pokazali "solidarnost prema drugovima diljem Hrvatske, Slavonije, Dalmacije i Bosne".³⁵ Također je i tjednik *Svjetlost* koji je izlazio u Vinkovcima 18. ožujka 1912. godine objavio članak "Generalni štrajk srednjoškolske muške i ženske omladine u Hrvatskoj i Slavoniji" u kojem osobito analizira štrajk učenika vinkovačke gimnazije koji su se pridružili općem štrajku, ali između ostaloga spominje i tijek samog štrajka koji je buknuo u Zagrebu u svim srednjim muškim i ženskim školama, a kojem su se pridružile škole i gimnazije diljem zemlje od Gospića, Varaždina, Petrinje, Bjelovara, Požege i Vukovara, ali i već spomenute škole primorskog kraja na Rijeci, Sušaku, Senju i Bakru.³⁶

Iako se nastojalo obuzdati učenike oštrim upozorenjima i opomenama, to nije imalo uspjeha. Situacija se ipak pokušala stabilizirati Rješenjem Kraljevske zemaljske vlade koje je donijela odluku da se nastava prekine do završetka tada nadolazećih uskrasnih blagdana, a vlasti su zatvorile škole. U školske klupe učenici su se tako vratili tek 10. travnja.³⁷

Nakon smirivanja turbulentnih događaja slijedile su kazne za sve najeksponiranije štrajkaše. Tako su i u Nautičkoj školi u Bakru bile pokrenute istrage nad nekim učenicima. Pokazalo se da je upravo jedan od aktivnijih i istaknutijih sudionika i organizatora *đačkog štrajka* u Bakru bio V. Cihlar.³⁸

³³ A. Cesarec bio je jedan od optuženih za lipanjski atentat 1912. godine na bana S. Cuvaja.

³⁴ V. CIHLAR, 100 godina bakarske nautike, *Riječki list*, 6. 9. 1949., 3.

³⁵ *Pučki prijatelj*, 20. 3. 1912., br. 8., god. XIII, 60.

³⁶ *Svjetlost*, 18. 3. 1912., 2.

³⁷ *Riečki Novi list*, 7. 3. 1912., 2.

³⁸ *Riečki Novi list*, 6. 3. 1912., 1–2.

Iz *Izvyještaja Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911./1912.* saznajemo da je V. Cihlar u vrijeme đачkog štrajka bio učenik IV. Nautičkog razreda te da su on i 19 njegovih kolega (učenika ovog IV. Razreda) naredbom Visoke kraljevske zemaljske vlade, Odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu od 4. lipnja 1912. godine zbog aktivnog sudjelovanja u "nemilom" događaju bili izbačeni iz Nautičke škole.³⁹

Tablica 1. Popis učenika IV. Nautičkog razreda šk. god. 1911./1912. (podebljana imena su učenici koji su primali stipendije)⁴⁰

1.	Babić Petar	Iz Klade
2.	Bronzin Bruno	Iz Novog Vinodolskog
3.	Bronzin Valerije	Iz Novog Vinodolskog
4.	Cihlar Vatroslav	Iz Senja
5.	Golik Stanko	Iz Krasice
6.	Grubišić Stjepan	Iz Bakarca
7.	Lončarić Viktor	Iz Selca
8.	Luzina Amerigo	Iz Rijeke
9.	Malešić Ivan	Iz Kostrene sv. Lucije
10.	Mingotti Benvenuto	Iz Rijeke
11.	Moderčin Stjepan	Iz Kraljevice
12.	Paljaga Roman	Iz Bakra
13.	Pobor Petar	Iz Selca
14.	Randić Dinko	Iz Kostrene sv. Barbare
15.	Rubelli Josip pl. Sturmfest	Iz Bakra
16.	Starčević Ante	Iz Aleksinice
17.	Švaglič Zvonimir	Iz Bakra
18.	Tomašić Konstantin	Iz Opatije
19.	Vidas Nikola	Iz Kraljevice
20.	Vuksanić Marko	Iz Hrtkovaca

Možemo zaključiti kako su reakcije i sankcije školske vlasti prema svim eksponiranim štrajkašima bile relativno brze i oštre iako su se đaci, koliko je poznato, tijekom cijelog štrajka ponašali primjerno te nije bilo većih evidentiranih ekscesa.

³⁹ *Izvyještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911.-1912.*, Rijeka, 1912.

⁴⁰ *Izvyještaj Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911.-1912.*, Rijeka, 1912.

IV. Nautički razred.)**

(Nadstojnik profesor Dr. Franjo Mihletić.)

1. Babić Petar iz Klade
2. Bronzin Bruno iz Novog Vinodolskog
3. Bronzin Valerije iz Novog Vinodolskog
4. Cihlar Vatroslav iz Senja
5. Golik Stanko iz Krasice
6. Grubišić Stjepan iz Bakarca
7. Lončarić Viktor iz Selca
8. Luzina Amerigo iz Rijeke
9. Malešić Ivan iz Kostrene sv. Lucije
10. Mingotti Benvenuto iz Rijeke
11. Moderčin Stjepan iz Kraljevice
12. Paljaga Roman iz Bakra
13. Pobor Petar iz Selca
14. Randić Dinko iz Kostrene sv. Barbare
15. Rubelli Josip pl. Sturmfest iz Bakra
16. Starčević Ante iz Aleksinice
17. Švaglič Zvonimir iz Bakra
18. Tomašić Konstantin iz Opatije
19. Vidas Nikola iz Kraljevice
20. Vuksanić Marko iz Hrtkovaca

V. nautički razred.

(Nadstojnik pravi učitelj Benjamin Grohovac.)

1. Babić Juraj iz Kostrene sv. Lucije
2. Buban Nikola iz Kraljevice
3. Ferlan Higin iz Rijeke
4. Glavan Mate iz Kostrene sv. Lucije*)
5. Gržalja Ivan iz Kostrene sv. Lucije
6. Jenko Miroslav iz Samobora
7. Karijolić Ivan iz Praputnika
8. Katunarić Božo iz Kostrene sv. Lucije
9. Kovaček Bolto iz Molve
10. Pajkurić Medardo iz Soića
11. Paljaga Dragutin iz Bakra
12. Pavačić Franjo iz Omišlja
13. Prosen Filip iz Tulce u Rumunjskoj
14. Randić Juraj iz Bakra
15. Tijan Pavao iz Kostrene sv. Barbare
16. Vičević Marijan iz Vitoševa
17. Zadrijevac Marijan iz Nijemaca

**) Usljed naredbe visoke kr. zemaljske vlade, odjela za bogoštovlje i nastavu u Zagrebu od 4 lipnja 1912. br. 13.591 obuka je ovom razredu obustavljena i razred za škol. god. 1911/12. zatvoren.

Sl. 2. *Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911./1912.*, Rijeka, 1912, 72. (izvor: Knjižnica Teologije u Rijeci - Regionalna zbirka)

Iz navedenog popisa možemo vidjeti da su gotovo svi učenici koji su sudjelovali u demonstracijama i štrajku bili iz lokalne sredine i hrvatske nacionalnosti. Obitelji su to iz Bakra, Kostrene, Kraljevice, Opatije, Rijeke i ostalih okolnih gradića i mjesta orijentirane na pomorstvo. Tradicija tih hrvatskih pomorskih obitelji bila je vezana uz pomorski prosperitet i očuvanje pomorske baštine što je za njih značilo i narodni rast i napredovanje, a pomorsko propadanje narodni slom. Primorski su pomorci bili i nositelji narodnih ideja, a pomorski ambijent bio je također jedan od ključnih faktora u oblikovanju rodoljubnog karaktera tamošnje djece i omladine. U njih je, pored pomorske bila vidljivo utkana i narodna svijest. Tome je svakako pridonijela i bakarska Nautička škola kao jedan od važnih i plodnih čimbenika te polazišna točka preko koje su se budući pomorci i kapetani oblikovali svjedočeći svoju privrženost primorskom zavičaju i hrvatskom kraju.

Iako bi za detaljnije i jasnije zaključke vrijedilo analizirati poimenično sve bakarske učenike koji su sudjelovali u demonstracijama, njihovu obiteljsku pozadinu, podrijetlo, materijalnu situaciju te školski uspjeh, ovdje smo detaljniju analizu posvetili upravo V. Cihlaru.

Rani i svestrani politički angažman u spomenutim događajima V. Cihlara ne čudi ako uzmemo u obzir upravo njegovo porijeklo te ulogu i važnost poznate i ugledne obitelji Cihlar u kulturnom i javnom životu Hrvatskog primorja tih godina koja je pored pomoraca dala i niz istaknutih publicista i novinara, prije svega narodnih rodoljuba. Po majci je Cihlar bio iz poznate kraljevičke brodovlasničke obitelji Polić, a utjecaj i temelje u njegovom rodoljubnom, političkom oblikovanju i afirmaciji pronašao je u obiteljskom domu, prije svega u angažiranom djelovanju već tada uglednog i afirmiranog književnika, svojeg starijeg brata Milutina te oca Sebalda. Veliki je utjecaj na V. Cihlara ostavio i već spomenuti tadašnji istaknuti političar F. Supilo, osobito njegova borbi protiv otuđenja jadranske obale. Sve je to V. Cihlara oblikovalo u velikog i gorljivog oporbenjaka već u najranijim godinama.⁴¹

Vatroslav Slavko Cihlar rodio se u Senju 3. kolovoza 1896. godine. Otac Sebald Cihlar i majka Ljudmila Polić Cihlar imali su ukupno petero djece, od kojih je Vatroslav (od milja prozvan Slavko) bio najmlađe dijete u obitelji. Iako se najviše zna o njegovu ocu i starijem bratu književniku Milutinu Cihlaru Nehajevu, Vatroslavova je ostavština isto tako bogata i iznimno značajna. Školovanje je započeo u Pučkoj školi u Senju, a 1906. godine je upisao Nautičku školu u Bakru, gdje je zbog obiteljske situacije i lošeg imovinskog

⁴¹ M. KOLAR, 2000, 186.

stanja postao stipendist Trgovačko-obrtničke komore u Zagrebu. Nakon što je svoje srednjoškolske godine obilježio buntovnim omladinskim djelovanjem, što je kulminiralo 1912. godine kada je bio izbačen iz škole u Bakru, svoje je pomorsko školovanje završio maturom u Nautičkoj školi u Kotoru 1913. godine. Daljnji angažirani politički život nastavio je i u godinama koje slijede. U vrijeme Prvog svjetskog rata bio je pripadnik Domobranske pukovnije Karlovac, a poslijeratno vrijeme obilježio je raznim poslovnim aktivnostima. Već je 1917. godine zajedno s prijateljem A. Barcem pokrenuo književno-izdavačko poduzeće "Jug" u Zagrebu. Zbog stava protiv fašizam i diktature kralja Aleksandra morao je otići u inozemstvo pa je tako neko vrijeme boravio u Parizu, Milanu, Berlinu i Frankfurtu gdje je 1922. godine započeo studiranje ekonomsko-političkih znanosti. U godinama koje je proveo u inozemstvu imao je za zadatak da poveže SKOJ s međunarodnim omladinskim radničkim pokretom. Nekoliko je mjeseci, od proljeća do jeseni 1924. godine, radio kao honorarni suradnik zagrebačkog *Obzora*. U *Obzoru* je objavio niz članaka o talijanskom fašizmu. U razdoblju od 1924. do 1929. godine bio je stalno zaposlen kao novinar i urednik zagrebačkog dnevnika *Hrvat*. No, zbog lošeg financijskog stanja iste se godine vratio u Zagreb. U vrijeme NDH radio je kao prevoditelj u *Hrvatskom listu*, a tijekom 1944. i 1945. godine bio je suradnik i *Gospodarskog lista*. Već krajem 1940-ih Cihlar ima zdravstvenih problema. 1947. godine vratio se u rodni kraj te se nastanio u Rijeci. U Rijeci se bavio pisanjem, najčešće poviješću grada. No, pisao je i kritičke eseje o kulturnim, pomorskim i kazališnim temama. V. Cihlar je surađivao kao kulturni dopisnik za *Riječki list* u kojem je 1948. godine u devet nastavaka objavio feljtone "Kulturno-historijske šetnje kroz Rijeku". Potaknuo i osnivanje Pomorskog i povijesnog muzeja u Rijeci. Najvažnija mu je publicistička rasprava "Hrvatsko pitanje i amputacija", djelo objavljeno 1928. godine. Brošura nije imala previše teksta, ali je imala osam karata uz koje je V. Cihlar priložio komentare kako bi osvijestio Hrvate o "komadanju" Hrvatske od strane stranih sila. U rukopisu mu je ostala knjiga eseja, prikaza i feljtona "Gromače i umejki" i izbor članaka "Popuhnul je tihi vetar" o razvoju i povijesti Rijeke. Umro je u Rijeci 2. siječnja 1968. godine.⁴²

Ovdje su navedene tek kratke crtice iz vrlo bogate i osebujne Cihlarove biografije koje nam ukazuju na njegovu svestranost, ali i na pomalo nemiran, borben karakter te, kako je istaknula Mira Kolar, "kontroverzni život". Stoga iz navedenog možemo pretpostaviti kako je temelje za budući profesionalni rad

⁴² M. KOLAR, 2000, 185–198; B. KRMPOTIĆ, 1973, 405–414.

i raznoliku djelatnost V. Cihlar oblikovao već od rane mladosti, u obiteljskom okružju i srednjoškolskim klupama.

Isti ranije spomenuti *Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911./1912.* donosi i popis stipendista te školske godine.⁴³ Iz njega je vidljivo kako je stipendije za školovanje dobilo ukupno 29 učenika, od čega je čak 31 % stipendista bilo upravo iz navedenog IV. Nautičkog razreda, već spomenuti učenici "štrajkaši". Stipendije su dobili: Babić Petar (Zemaljska stipendija), Cihlar Vatroslav (Trgovačko-obrtnička komora Zagreb), Grubišić Stjepan (Prva hrvatska štedionica u Zagrebu), Lončarić Viktor (Zemaljska stipendija), Mingotti Benvenuto (Ugarsko-hrvatsko parobrodarsko društvo), Paljaga Roman (Stipendija grada Bakra), Pobor Petar (Zemaljska stipendija), Starčević Ante (Otočka imovna općina) te Vuksanić Marko (Potpora i stipendija petrovaradinske imovne općine) čija je stipendija ujedno bila i najviša (800 kruna na godinu).⁴⁴ Zanimljivo je opaziti kako je V. Cihlara stipendirala upravo Trgovačko-obrtnička komora, što ne čudi ako uzmemo u obzir da je njegov (tada već pokojni) otac Sebald od 1878. godine bio tajnikom jedne od najznačajnijih njezinih podružnica i to u Senju. Također poznato nam je kako su stipendije mogli primati samo uzorni i odlični đaci, ali oni koji su bili lošijeg imovinskog statusa pa se može zaključiti kako je osim rodoljubnog i revolucionarnog zanosa napredne omladine dijelom motivacija za prosvjede bilo i loše imovinsko stanje i opća neimaština. Vrijeme je to teških ekonomskih i gospodarskih prilika u Hrvatskom primorju, zapravo možemo kazati kako je to razdoblje kada dolazi do njegovog "propadanja". Stoga je vjerojatno i socijalni moment također jedan od mogućih razloga zašto je čitav IV. Nautički razred sudjelovao u štrajku.

Iz sačuvane i dostupne arhivske građe vidljivo je kako je Ravnateljstvo Kraljevske nautičke škole u Bakru poslalo dopis Trgovačko-obrtničkoj komori u Zagrebu koja je stipendirala V. Cihlara u školovanju. U spomenutom dopisu, između ostaloga navode kako "na veliku sreću i zadovoljstvo samog zavoda kao i učiteljskog zbora" V. Cihlar nije više učenik tog zavoda te kako više "ne zaslužuje stipendiju koja se dodjeljuje budućim pomorcima." Pored toga navode i kako je V. Cihlar "bio drzak i renitentan kolovođa" svih pobuna i prosvjeda na zavodu, ali i u gradu.⁴⁵ Ta izjava nam potvrđuje da se upravo V. Cihlar istaknuo kao jedan od organizatora i glavnih predvodnika te generacije starijih đaka bakarske škole. Pored toga istaknuto je i kako je on bio netko

⁴³ Vidi: Tablica 1.

⁴⁴ *Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911.-1912.*, Rijeka, 1912.

⁴⁵ HR-DARI-386, RO-24, Vatroslav-Slavko Cihlar, Osobni inventar, Dopis ravnateljstva Kraljevske nautičke škole u Bakru Trgovačko - obrtničkoj komori u Zagrebu

tko je unosio nemir te ne zaslužuje stipendiju za pomorca jer ne pokazuje nikakve sklonosti moru već "umovanju" i "razvratnim mislima".⁴⁶ Zbog svega navedenog posljedice za štrajkaše bile su vrlo rigidne i radikalne, a svi prosvjednici oštro kažnjeni.

Poznato nam je kako je javno isticano da je prosvjedovanje bilo strogo zabranjeno disciplinskim i redarstvenim propisima te kako će svi koji u njima budu sudjelovali biti oštro kažnjeni. No, znamo kako je šira javnost Hrvatskog primorja pratila sa simpatijama sudjelovanje učenika u demonstracijama te im je davala punu podršku. Pored toga, javnost je i materijalno brojnim novčanim donacijama podržavala učenike "štrajkaše". To nam potvrđuje i članak objavljen u *Riečkom Novom list* 28. ožujka 1912. godine. U članku se donosi vijest da su Kostrenjani sv. Lucije prikupili 200 kruna za siromašne štrajkaše nautičare iz Bakra, a 29. ožujka 1912. godine isto pišu i za Kostrenjane sv. Barbare. Oni su prikupili za podupiranje štrajkujućih siromašnih nautičara u Bakru svotu od 88,50 kruna smatrajući ih "braniocima hrvatstva na moru protiv tuđinaca koji pokušavaju istisnuti i zadnji trag hrvatstva". Ova dva članka jasno potvrđuju kakvo je bio stajalište Primoraca prema omladini koja je sudjelovala u štrajku kako se često isticalo za "bolju i slobodniju budućnost svijuu".⁴⁷

O blagonaklonosti i podršci koju su bakarski učenici imali od svojih profesora možemo zaključiti na temelju događaja o kojima pišu novine. Iako je tadašnji ravnatelj, čovjek Zemaljske vlade, vrlo oštro osudio ulogu učenika u štrajku, velikim su dijelom bakarski profesori podupirali spomenute učenike. Njihov su rad i posvećenost učenicima bili značajni u stručnom, pedagoškom i na kulturnom, ali i nacionalnom okviru. Poznato nam je kako su učenici i dio profesora bakarske škole nepuna dva mjeseca nakon demonstracija i prosvjeda, u svibnju 1912. godine, školskim brodom "Vila Velebita" bili u službenom posjetu Zadru. Bilo je to putovanje u trajanju od nekoliko dana na koje bi, uz stručno nastavno osoblje, išli učenici viših razreda (od 15 do 18 učenika); tada ih je bilo oko 40.⁴⁸ No, to se putovanje zbog općih političkih prilika u zemlji pretvorilo u izuzetno značajan politički događaj koji su popratile i tadašnje tiskovine. U to je vrijeme u Banskoj Hrvatskoj bio uspostavljen komesarijat. Sve je to dovelo do dodatno napete atmosfere pa se takvo stanje odrazilo i u javnosti Dalmacije. Stoga se dolazak hrvatskog školskog broda iz Bakra u

⁴⁶ Ibid.

⁴⁷ *Riečki Novi list*, 28. 3. 1912., 2.; *Riečki Novi list*, 29. 3. 1912., 2.

⁴⁸ Učenici II., III. i IV. Nautičkog razreda obavili su u školskoj godini 1912./1913. čak 15 pomorskih putovanja. (Đ. BAŠIĆ, 2008, 229–258)

Zadar iz običnog školskog putovanja pretvorio u manifestaciju naklonosti i podrške za daljnju narodnu borbu u Banskoj Hrvatskoj protiv Cuvajevog režima.⁴⁹ Poznato nam je kako je u zadarskoj Hrvatskoj čitaonici bakarskim gostima bio organiziran svečan doček, a iste večeri bila je održana i prosvjedna skupština u Hrvatskom sokolu protiv tadašnje vlasti i Cuvajeva nasilja koje se provodilo u vrijeme komesarijata. Upravo iz kasnije objavljenih članaka V. Cihlara saznajemo kako je ovo putovanje školskog broda "Vila Velebit" u proljeće 1912. godine imalo, osim obrazovno-stručnog, i politički karakter. V. Cihlar je istaknuo kako su u Zadru bakarski učenici bili dočekani s velikim simpatijama, a na svečanom dočeku sudjelovao je i veliki broj zadarskih srednjoškolaca.⁵⁰

Dakle, uloga Nautičke škole u Bakru značajna je i u lokalnoj povijesti grada i Hrvatskog primorja, ali i u nacionalnom kontekstu. Škola je već od svojih početaka imala izrazito narodni/nacionalni karakter što se može potvrditi i time da je bila prva hrvatska pomorska škola u kojoj je hrvatski jezik već od 1882. godine bio nastavni jezik za opće predmete. Na taj se način Hrvatsko primorje borilo protiv talijanizacije koju su zagovarali susjedna Rijeka i riječki pomorski Gubernij. Upravo se kroz obranu hrvatskog jezika u bakarskoj školi nastojao sačuvati nacionalni identitet u Hrvatskom primorju još. No, trudili su se da bakarska nautika ne zaostaje za riječkom u izobrazbi budućih pomoraca. Nastavnici škole značajno su ulagali u pedagoško-obrazovnu izgradnju bakarske škole, ali su i pružali učenicima podršku u oštroj kritici političkih prilika u Monarhiji. Stoga možemo zaključiti kako su oni kao nautički odgojitelji i pedagozi bili i preporoditelji te su imali značajan utjecaj u nacionalnoj izgradnji tadašnje omladine. Neki od najaktivnijih suradnika i profesora u oblikovanju bakarske škole kao narodnog, hrvatskog pomorskog učilišta bili su Antun Marija Zuvičić, Bartol Poparić, Mirko Pacher, Juraj Carić, Božo Babić, prof. Milan Miholjević, dr. Franjo Mihletić, Dezider Kasumović i brojni drugi.⁵¹ Prema riječima tadašnjih učenika upravo su oni bili stupovi u očuvanju nacionalnog identiteta bakarske škole.⁵² Stoga ne čudi da su u bakarskoj Nautičkoj školi postojali čvrsto izgrađeni temelji te da su se učenici škole istakli u borbi protiv tuđinske vlasti, a sudjelovanjem u demonstracijama otvoreno pokazali nezadovoljstvo protiv politike tadašnjeg bana Slavka Cuvaja 1912. godine.

⁴⁹ B. POPARIĆ, 1941, 6.

⁵⁰ V. CIHLAR, 100 godina Bakarske nautike, *Riječki list*, 6. 9. 1949., 3.

⁵¹ 125. *obljetnica pomorskog školstva u Bakru 1849. – 1974.*, 1974, 15–22.

⁵² Ibid.

Zaključak

Ovaj kratki prilog daje doprinos dosad nedovoljno i oskudno obrađivanoj temi omladinskog pokreta, odnosno učeničkih demonstracija i prosvjeda 1912. godine u Bakru.

Razdoblje uoči Prvog svjetskog rata. vrijeme je sve vidljivijeg raspadanja Monarhije, a slojevitosti tih burnih procesa pridonijela je i tadašnja omladina. Nemiri i prosvjedi predstavljali su i njihovu pobunu protiv vladajućih autoriteta.

Odjek općih burnih događaja koji su prodrmlali šire mase, okupili su i mlade Primorce u jedinstveni narodni pokret i gibanje. Upravo je Nautička škola u Bakru kao simbol grada odigrala važnu ulogu u lokalnom, ali i nacionalnom pogledu. Bila je jedna od istaknutijih srednjih škola koja je u to vrijeme odisala jakim narodnim/nacionalnim raspoloženjem, mjesto na kojem se izgradilo narodno pomorstvo u vrijeme teške političke borbe za očuvanjem nacionalnog identiteta. Pozovemo li se na dugogodišnju i iznimno važnu pomorsku, ali i pedagoško-odgojnu tradiciju Nautičke škole u Bakru ne začuđuje velik odaziv učenika na *đački štrajk* te njihova snažna osviještenost za politički trenutak i progresivnost njihovih ideja. Značajan je dio bakarskih učenika, budućih mladih pomoraca, vrlo aktivno svojim društvenim i političkim djelovanjem sudjelovao u prosvjedima i demonstracijama te su uz učenike Sušačke gimnazije na području Hrvatskog primorja bili jedni od istaknutijih nositelja u borbi za slobodu protiv politike tadašnje vlade i bana. Time su i bakarski nautičari dali važan doprinos političkom djelovanju tadašnje revolucionarne napredne omladine u Banskoj Hrvatskoj, a sam grad Bakar, kao političko i kulturno središte Hrvatskog primorja, postao je jedno od aktivnijih žarišta narodnog otpora.

Posebno u tim turbulentnim događajima borbe protiv austro-ugarske vlasti treba izdvojiti ulogu tadašnjeg učenika Nautičke škole, srednjoškolca Vatroslava Cihlara koji se u *đačkom štrajku* istaknuo kao gorljivi sljedbenik nacionalno-revolucionarne omladine. V. Cihlar je upravo tada u Bakru, na pragu svojeg aktivnog društveno angažiranog života pokazao odlučnost i dosljednost te političku zrelost u obrani narodnih/nacionalnih interesa i prava. Stoga se može sagledati i pozitivno ocijeniti njegova uloga u borbi protiv politike bana S. Cuvaja i tadašnje politike Austro-Ugarske Monarhije, osobito prema primorskim Hrvatima. Obiteljsko nasljeđe, ali i njegovo školovanje u Bakru, bilo je presudno za daljnje životno usmjerenje i bogat, čak i pomalo proturječan život. Ovaj (tada možda pomalo i idealistički) istup zasigurno je obilježio njegov daljnji život koji će punu političku afirmaciju i prohrvatsko političko djelovanje doživjeti u godinama koje slijede ostavivši iznimno bogati trag u hrvatskoj povijesnoj i kulturnoj baštini.

*Literatura**I. Izvori*

HR-DARI-21, Gradsko poglavarstvo Bakar 1468. – 1941.

HR-DARI-386, RO-24, Vatroslav Slavko Cihlar

Jutarnji list, 1912.

Novi život: pokrajinsko glasilo Hrvatsko-srpske radikalne napredne omladine, Rijeka, 1/3, 1912.

Pomorska škola Bakar, *Izveštaj Kraljevske nautičke škole u Bakru za školsku godinu 1911.-1912.*, Rijeka, 1912.

Pučki prijatelj, 1912.

Riečki Novi list, 1912.

Svjetlost, 1912.

II. Knjige i članci

Vinko ANTIĆ, "Novi život"- časopis nautičara u Bakru 1911., *Pomorski zbornik*, 11, 1973, 467–483.

Đivo BAŠIĆ, Školski brodovi na istočnojadranskoj obali (Hrvatski školski brodovi "Margita", "Vila Velebita" i "Jadran"), *Pomorski zbornik*, 45, 2008, 229–258.

Vatroslav CIHLAR, 100 godina bakarske nautike, *Riječki list*, 6. 9. 1949., 3.

Vatroslav CIHLAR, Bakar u našoj pomorskoj historiji, *Pomorstvo*, god. IX., br. 10., 11., 12., 1954.

Vatroslav CIHLAR, Bijele noći Jurjevske ulice, *Zagrebačka panorama*, 1/5, 1961, 126–128.

Vatroslav CIHLAR, Iz historije Nautičke škole u Bakru. Bakarska predstava iz godine 1843., *Pomorstvo*, br. 10, Rijeka, 1954.

Vatroslav CIHLAR, Književnost "iza rešetaka", *Riječka revija*, 3-4, Rijeka, 1961.

Antun CUVAJ, *Građa za povijest školstva Kraljevine Hrvatske i Slavonije od najstarijih vremena do danas*, svezak X., Tisak Kraljevske zemaljske tiskare, Zagreb, 1913.

Jure ĆURIN, Za naprednu ženu, *Val: glasilo Hrvatsko-srpske radikalne napredne omladine*, Prag, 1/1, 1912, 15.

Darko DUKOVSKI, *Ozračljena povijest: uvod u suvremenu povijest Europe i Europljana*, Filozofski fakultet u Rijeci, Leykem international, Zagreb, 2012.

Sergej FILIPOVIĆ, Štrajk učenika osječke Kraljevske velike gimnazije iz 1912. godine, *Časopis za suvremenu povijest*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 49/2, 2017, 243–255.

Josip HORVAT, *Pobuna omladine 1911-1914*, SDK Prosvjeta, Zagreb, 2006.

Mira KOLAR, Vatroslav Slavko Cihlar i njegovo djelo "Hrvatsko pitanje i amputacija" iz godine 1928., *Senjski zbornik*, Senj, 27/1, 2000, 185–198.

Branko KRMPOTIĆ, Vatroslav Cihlar (1896-1968), *Senjski zbornik*, Senj, 5, 1973, 403–414.

- Marko KURTINI, I pomorci o Supilu, *Naše more*, Dubrovnik, 17/5-6, 1970, 191–193.
- Marijana MARINović, Bakarska nautika - od sedmogodišnje srednje škole do pomorske akademije, *Povijest u nastavi*, Zagreb, 7/13(1), 2009, 27–50.
125. *obljetnica pomorskog školstva u Bakru 1849. – 1974.*, (monografija), Pomorski školski centar Bakar, Rijeka, 1974.
- Bare POPARIĆ, Stvarajmo pomorsku Hrvatsku!, *More*, Zagreb, 2/1, 1941, 1–6.
- Povijest Hrvata*, knjiga 2, Školska knjiga, Zagreb, 2005.
- Ivo ŠIŠEVIĆ, Kap. Marko Kurtini i Dubrovnik, *Naše more*, Dubrovnik, 3/4, 1970, 139.
- Adrijan ŠTIVIĆ, Sušački omladinci, tragični nositelji novog doba, *Sušačka revija*, 101/102, 2018, 99–105.
- Igor ŽIC, Europski putovi Vatroslava Cihlara, *Sušačka revija*, Rijeka, 54/55, 2006, 85–94.
- Igor ŽIC, Mladost Vatroslava Cihlara, *Sušačka revija*, Rijeka, 53, 2006, 119–129.
- Igor ŽIC, Riječke godine Vatroslava Cihlara, *Sušačka revija*, Rijeka, 56, 2006, 91–103.
- Igor ŽIC, *Vatroslav Cihlar*, Društvo hrvatskih književnika-Ogranak Rijeka, Rijeka, 2014.
- Igor ŽIC, Vatroslav Cihlar- veliko ime hrvatskog i europskog XX. stoljeća, *Književna Rijeka*, Rijeka, 11/1, 2006, 58–72.

III. Internetski izvori

- ANTUN BARAC, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <https://enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=5796> (2023-10-27)

THE ROLE OF VATROSLAV CIHLAR IN THE STUDENT STRIKE OF BAKAR NAUTICAL SCHOOL OF 1912

Summary

In this paper, the author examines the actions and involvement of Vatroslav Cihlar, who was a student at the Nautical School in Bakar during the student strike in 1912. The paper especially wants to look at his role in the struggle against the politics of the ban of the time Slavko Cuvaj. The student strike is placed in a historical context, and the events related to those events at the local level, its course and the consequences felt by the participants, the students, and therein Vatroslav Cihlar until it finished, are analysed with an insight at preserved archival and periodical materials.

Keywords: Bakar, Nautical School, 1912, student strike, Vatroslav Cihlar